

Primjeri provođenja odgoja i obrazovanja za mir u predškolskoj ustanovi

Milovan, Luana

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:341792>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-21**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

LUANA MILOVAN

**PRIMJERI PROVOĐENJA ODGOJA I OBRAZOVANJA ZA MIR U
PREDŠKOLSKOJ USTANOVI**

Završni rad

Pula, rujan, 2017.

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

LUANA MILOVAN

**PRIMJERI PROVOĐENJA ODGOJA I OBRAZOVANJA ZA MIR U
PREDŠKOLSKOJ USTANOVI**

Završni rad

JMBAG: 0303048244, redovita studentica

Studijski smjer: Preddiplomski stručni studij predškolski odgoj

Predmet: Opća pedagogija

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Pedagogija

Znanstvena grana: Opća pedagogija

Mentorica: doc. dr. sc. Marina Diković

Pula, rujan, 2017.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Luana Milovan, kandidat za prvostupnika predškolskoga odgoja ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

Luana Milovan

U Puli, 29. rujna 2017. godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Luana Milovan dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom Primjeri provođenja odgoja i obrazovanja za mir u predškolskoj ustanovi koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 29. rujna 2017.

Potpis

Luana Milovan

Sadržaj

Uvod	6
Objašnjenje pojmova prema Interdisciplinarnom rječniku	7
1. Odgoj i obrazovanje za ljudska prava	9
1.1. Ljudska prava	9
1.2. Povijesni razvoj ljudskih prava	10
1.3. Dječja prava	11
1.3.1. Konvencija o pravima djeteta	12
2. Odgoj i obrazovanje za mir	13
2.1. Odgoj za mir	13
2.2. Obrazovanje za mir	13
2.3. Pristupi odgoju i obrazovanju za mir kroz povijest.....	14
3. Odgojno-obrazovni programi za mir	16
3.1. Srodni programi u odgojno-obrazovnim ustanovama.....	16
4. Socijalna kompetencija	20
5. Nenasilno rješavanje sukoba	22
5.1. Što je to sukob?	22
5.2. Što je to nasilje?	22
5.2.1. Vrste nasilja	23
5.3. Nenasilno rješavanje sukoba	23
5.3.1. Prevencija nasilja nad djecom i među djecom	24
5.3.2. Prevencija nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama.....	24
5.4. Primjeri rješavanja sukoba	26
6. Priprema za aktivnost i radionice za roditelje	31
6.1. Priprema odgojitelja za aktivnost u predškolskoj ustanovi	31
6.2. Radionice za roditelje	37
7. Zaključak	41
8. Literatura	42
Sažetak.....	44
Summary	45

Uvod

Potreba svakoga ljudskog bića jest da uživa svoja prava. Samim rođenjem ostvarujemo pravo na život, a sukladno tome i sva ostala prava koja su nam neophodna kako bi, na neki način, mirno i sretno živjeli. Upravo spomenuta riječ „mirno“ protezat će se kroz ovaj završni rad jer je tema rada „odgoj i obrazovanje za mir“. Počevši od najranije dobi djeteta vrlo je važno da ono spozna koja su njegova prava, kako bi se kroz život lakše izborilo za sebe, a samim time bit će upoznato da uz sva prava posjeduje i pravo na mir. S obzirom na to da je cilj djetetu ukazati da se svi nesporazumi i problemi vrlo jednostavno mogu riješiti na miran način, odnosno nenasilno, važno je s ovim programima početi što ranije.

Naime, od velike je važnosti da dijete već u prvim godinama svoga života započne s usvajanjem znanja i sposobnosti koje će mu kroz daljnji život olakšavati sve moguće problemne situacije. Naravno da je neophodno da ga u tome vodi i usmjerava osoba koja je kompetentna za to, kao što je npr. odgojitelj. Dijete nesvjesno i spontano ponavlja i čini sve što čine osobe oko njega, stoga je vrlo važno da je odgojitelj osoba koja će biti primjer kako se treba ponašati u svim životnim situacijama, pa tako i u onima kad nastane određeni problem. Kako riješiti problem na miran i nenasilan način ujedno je i tema ovoga rada, a najlakši način da usvoji sposobnosti mirnoga rješavanja sukoba jesu radionice, jer je poznato da dijete najbolje, najbrže i najjednostavnije uči kroz igru. Naravno da je isto tako bitno da i roditelj bude prisutan u sličnim radionicama, koje su namijenjene baš za njih, jer će na taj način i on postati kompetentan u usmjeravanju svoga djeteta k tome da kod pojave problema ili sukoba pristupi mirno, te da ga nastoji riješiti bez uporabe sile i nasilja.

Činjenica jest da se kroz život najbolje nauči na primjerima, bilo vlastitim ili tuđim, stoga ću kroz ovaj rad prikazati nekoliko primjera putem kojih možemo usvojiti kako staloženo i mirno reagirati pri pojavi problema ili sukoba, a da obje strane u sukobu budu zadovoljne ishodom.

Objašnjenje pojmova prema Interdisciplinarnom rječniku

Izvor: Spajić-Vrkaš, Kukoč, Bašić, 2001.

Empatija – općenito, sposobnost da se stanje druge osobe razumije suosjećanjem. Razlikujemo: a) emocionalnu empatiju, koja se očituje u pojavi istih ili sličnih osjećaja kao odgovora na emocionalno stanje druge osobe i b) kognitivnu empatiju, koja podrazumijeva prihvaćanje mišljenja, stavova i svjetonazora druge osobe. U odgojno-obrazovnim znanostima empatija je relativno noviji pojam, iako se ta vrsta procesa spominje u starijoj pedagogiji u odnosu na sposobnost učitelja da razumije učenika ili da se uživi u njegov način razmišljanja.

Kultura mira – za razliku od kulture rata u kojoj se napetosti i sukobi rješavaju fizičkim i simboličkim nasiljem, kultura mira traži dijalog, pregovaranje i prepoznavanje drugoga kao jednakoga u dostojanstvu i pravima, bilo da je riječ o odnosu između država, naroda ili između žena i muškaraca. UNESCO kulturu mira određuje kao sustav vrijednosti, stavova i ponašanja koji, s jedne strane, polazi od poštivanja života, slobode i ljudskoga dostojanstva i s druge strane, od aktivnoga otpora nasilju i izgradnje demokratskoga svijeta u čemu sudjeluju svi.

Mir – skladan odnos među ljudima; beskonfliktno stanje kojemu se kao socijalnom i političkom idealu teži tijekom čitave ljudske povijesti, ali i stanje koje se u dosadašnjoj povijesti smjenjuje s nasuprotnim stanjem rata. Mir, međutim, nije naprosto odsutnost rata već stanje pozitivnih, prijateljskih i miroljubivih međuljudskih odnosa, koji isključuju rat kao rješenje za latentne društvene ili političke sukobe i napetosti.

Mirno rješavanje sukoba – pristup nenasilnoga rješavanja sporova na međuljudskoj, međugrupnoj i međunarodnoj razini uz korištenje tehnika posredovanja, pregovaranja, mirenja i arbitriranja, kojima se nastoji doći do rješenja prihvatljivoga za sve sukobljene strane, umjesto da se ono nalazi u pobjedi jače strane. Sukob može biti štetan ili koristan, ovisno o spremnosti i vještini da se rješenje potraži zajedničkim naporom i na opću korist. U ranijim pristupima sukob je shvaćen kao destruktivna društvena pojava pa se zagovarala njegova eliminacija, najčešće s osloncem na „argument jačega“. Suvremeni istraživači vide sukob kao moguće pozitivno iskustvo. Oni ističu da je sukob neodvojiv dio ljudskoga života i da ga je moguće izraziti i riješiti na miran način; da su sukobi dobra prilika za učenje i razvoj pojedinca, odnosno polazište za poboljšanje odnosa među ljudima; da se rješenje

sukoba ne smije odgađati; da u procesu rješavanja moraju aktivno sudjelovati sve strane te da na rješenje povoljno utječe društveno ozračje u kojemu se njeguje odgovornost i briga za drugoga. Istraživanja pokazuju da se tijekom mirnoga rješavanja sukoba održava ravnoteža moći između strana, generiraju nove ideje i pristupi te osigurava facilitativna promjena ponašanja. U teoriji sukoba ističe se da je konstruktivni/transformativni, prosocijalni i inkluzivni stil najprimjereniji za mirno rješavanje sukoba. Njime se teži pobjedi nad problemom, a ne nad drugom osobom. Za konstruktivno rješavanje sukoba najvažnija je suradnja te otvorena i kontinuirana komunikacija, kako bi svaka strana u sukobu imala prilike iznijeti svoja viđenja problema, opisati svoje osjećaje, saslušati drugu stranu i pristati na zajedničko traženje rješenja.

Nasilje – svaki napad na drugu osobu sa svrhom da se toj osobi nanese šteta, bol ili patnja.

Odgoj i obrazovanje za mir – posebno područje teorije i prakse odgoja i obrazovanja povezano s idejom o mogućnosti poboljšanja općih uvjeta života promicanjem mira i nenasilja. Odgoj i obrazovanje za mir nastoji pomoći učeniku da razumije narav, uzroke i ulogu sukoba, nasilja i rata u ljudskoj povijesti i kulturama svijeta. Osim znanja, takvim se odgojem i obrazovanjem nastoje razviti proceduralne i konstruktivne vještine mirnoga rješavanja sukoba.

Sukob – u psihologiji i sociologiji označava stanje obilježeno istodobnim postojanjem dviju suprotstavljenih želja, motiva ili ciljeva, kod kojih zadovoljavanje jednoga nužno isključuje ili reducira drugi, što za pojedinca ili grupu predstavlja problem koji nastoje riješiti ovisno o naravi sukobljenih motiva, razini svijesti o izvorima sukoba, vještini ili spremnosti za rješavanje nastale situacije te pomoći koja im u takvoj situaciji stoji na raspolaganju. Za razliku od ranijega shvaćanja, danas se drži da su sukobi, osobito među pojedincima ili društvenim grupama, sastavni dio života i da njihovo rješavanje može postati djelotvorno sredstvo učenja.

Zlostavljanje djece – nanošenje fizičke i emocionalne patnje djeci od strane roditelja, staratelja ili neke druge odrasle osobe. Uključuje: spolno zlostavljanje, prebijanje i druge oblike fizičkoga i psihičkoga mučenja te umorstvo. Neki pravni tekstovi u tu kategoriju svrstavaju i zapuštanje djeteta, uključujući i slučajeve izgladnjivanja, odsustva primjerenih odgojnih poticaja i nedostatne brige za djetetovu sigurnost.

1. Odgoj i obrazovanje za ljudska prava

1.1. Ljudska prava

Autori Spajić-Vrkaš i suradnici (2004:15) objašnjavajući pojam „ljudska prava“ navode da su to moralna prava opće naravi. Pripadaju svima nama podjednako i neovisna su o spolu, dobi, sposobnostima, rasnoj, etničkoj, nacionalnoj ili nekoj drugoj pripadnosti, kao i o društvenom ili državnom ustroju zajednice kojoj pojedinac pripada. Prema tim autorima riječ je o temeljnim pravima koje posjeduje ljudsko biće što predstavlja bitnu pretpostavku ljudskoga postojanja u slobodi, neovisnosti i dostojanstvu. Shvaćena na taj način, ljudska prava čine skup moralnih načela koja se propituju i potvrđuju u području filozofije morala.

Ti autori ukazuju na preporuku o obrazovanju za međunarodno razumijevanje, suradnju i mir te poštivanje ljudskih prava i temeljnih sloboda, te navode „temeljne zadaće obrazovanja:

- uvođenje međunarodne dimenzije i globalne perspektive u cjelokupno obrazovanje
- unaprjeđenje razumijevanja i poštivanja svih naroda, njihovih kultura, civilizacija, vrednota i načina života, uz razvoj vještina komuniciranja s drugima
- razvijanje svijesti o sve većoj ovisnosti među narodima i državama te o potrebi izgradnje trajnoga mira
- razvijanje otvorenosti, kritičke svijesti i društvene odgovornosti
- razvijanje svijesti o pravima i uzajamnim odgovornostima pojedinaca, društvenih grupa i naroda
- razvijanje spremnosti za uklanjanje predrasuda, nejednakosti i nepravde
- promicanje međunarodne solidarnosti i suradnje.
- pripremanje pojedinca da sudjeluje u rješavanju problema svoje zajednice, države i svijeta u cjelini, uz korištenje demokratskih postupaka i institucija“ (Spajić-Vrkaš i sur. (2004:126).

1.2. Povijesni razvoj ljudskih prava

Vrlo je važno napomenuti kako je razvoj međunarodnih standarda ljudskih prava složen povijesni proces (Diković, 2010), te se taj razvoj može podijeliti u četiri faze (prema Spajić-Vrkaš i sur., 2004):

- a) Prva generacija prava – prava na slobodu
- b) Druga generacija prava – prava na jednakost
- c) Treća generacija prava – prava na solidarnost i suradnju (pravo na mir)
- d) Četvrta generacija prava – prava na dobru vladavinu

Autorica Diković (2010:113) navodi da se „tako usustavljena, ljudska prava po sadržaju dijele na građanska, politička, gospodarska, socijalna i kulturna prava“. Odredbe o kulturnim pravima vrlo su važne za očuvanje identiteta manjina i drugih sličnih grupa, kao i za uživanje prava na odgoj, obrazovanje i stručnu izobrazbu.

Isto tako Diković (2009:157, prema Spajić-Vrkaš i sur., 2001) navodi posebna područja odgoja i obrazovanja za ljudska prava:

- Građanski odgoj i obrazovanje
- Interkulturalni/multikulturalni odgoj i obrazovanje
- Odgoj i obrazovanje za mir
- Globalni odgoj i obrazovanje
- Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj

Građanski odgoj i obrazovanje označava pripremanje djece i mladih kako bi u budućnosti pridonosili razvoju demokracije i građanskoga društva. Na taj će način djeca biti informirana, aktivna i odgovorna za svoje postupke i stavove. U sklopu Građanskog odgoja i obrazovanja izrađuju se programi usmjereni na učenika, isto kao i programi jačanja demokratske kulture prava i odgovornosti, a i kulture nenasilnoga ponašanja.

Interkulturalni/multikulturalni odgoj i obrazovanje podrazumijeva usvajanje osnovnih pojmova u području kulture i međukulturalnih odnosa. Odnosi se i na razumijevanje obilježja svoje kulture i ostalih bliskih kultura, kao i na to da postoje kulturne raznolikosti svijeta. Ovdje je važan i razvoj otvorenoga ili višekulturalnoga identiteta, uz razumijevanje posljedica nastalih diskriminacijom kulturno drugačijih.

Globalni odgoj i obrazovanje znači razumijevanje glavnih pojmova i načela globalne povezanosti u svijetu razlika te problema koji nastaju zbog te povezanosti. U ovome je području važan i razvoj sposobnosti i vještina koje su potrebne za rješavanje problema, ali i učenikove svijesti o povezanosti svijeta te jačanje njegove spremnosti za izazove globalizacije.

Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj temeljno je područje za razumijevanje odnosa između ljudskoga razvoja, razvijanja osjećaja globalne povezanosti, a na taj način i odgovornosti za sudbinu planeta. Objedinjava se razvoj znanja i vještina koje su preduvjet za razvoj demokracije, globalne etike, te kulture mora i zdravoga okoliša.

Pojam „Odgoj i obrazovanje za mir“ objašnjava se kroz usvajanje znanja o naravi, uzroku i ulozi sukoba, kroz razvijanje proceduralnih i konstruktivnih vještina mirnoga rješavanja sukoba, utjecaj na promjenu vrijednosnih usmjerenja i ponašanja djece u svezi s prihvaćanjem osobne odgovornosti za promicanje nenasilja (Diković, 2009, prema Spajić-Vrkaš, Kukoč, Bašić, 2001). O odgoju i obrazovanju za mir više se govori u nastavku rada.

1.3. Dječja prava

Velik je izazov postavljen pred odgojitelja kada je u pitanju njegova praksa u području odgoja za dječja prava. Naime, njegov zadatak je pronaći ravnotežu između suvremene pedagogije, potreba djeteta te obitelji iz koje dijete dolazi. Kako bi rezultat bio uspješan važno je da odgojitelj radi na svojim stručnim, komunikacijskim i društvenim sposobnostima, isto kao i da stvara pozitivno ozračje u dječjem vrtiću i razvija partnerski odnos s roditeljima. „Suvremena pedagogija ide u smjeru humanističkog odgoja koji svoje temelje polaže na pravima djeteta, a takav pristup odgoju kreće prema demokratizaciji društva“ (Mlinarević, 2005:29).

Mlinarević (2005) smatra kako „djetetovo pravo na kvalitetan odgoj i obrazovanje treba osigurati od prvoga dana života jer je ostvareno pravo na kvalitetan odgoj i obrazovanje osnovni preduvjet poboljšanja kvalitete djetetova života i njegove sposobnosti funkcioniranja kao konstruktivnog člana društva.

Nadalje, Maleš (2003:17) napominje kako „jačanjem svijesti djece o njihovim osobnim pravima i pravima drugih započinje proces promicanja mira i demokracije u

društvu“. Isto tako navodi da djeca u predškolskoj dobi nemaju sposobnost razumijevanja apstraktnih pojmova vlasti, ljudskih prava i posljedica svoga djelovanja na okolinu. No ako kroz međusobnu suradnju usvoje kako to pozitivno djeluje na njih i njihovu okolinu, mogu imati koristi. Upravo će to biti temelji za kasniji razvoj u društveno odgovorne i aktivne građane.

Kako bi zaštitili prava djece Ujedinjeni narodi donijeli su 1989. godine dokument pod nazivom Konvencija o pravima djeteta.

1.3.1. Konvencija o pravima djeteta

Ovaj dokument obvezuje sve čimbenike u odgoju i obrazovanju djeteta na aktivnu ulogu kako bi pridonosili zaštiti prava djece. Upravo to znači da svi čimbenici zajedno trebaju omogućiti optimalan djetetov razvoj i istodobno ga naučiti kako da štiti vlastita prava, kao i tuđa. Konvencija je prvi dokument u kojem se djetetu pristupa kao subjektu s pravima, a ne samo kao osobi koja treba posebnu zaštitu. „U Konvenciji se govori, prije svega, o obvezama odraslih u odnosu prema djetetu, kao i o obvezama brojnih društvenih čimbenika glede zaštite djeteta“ (Maleš, 2003:25).

Ukoliko Konvenciju ne sagledamo u cjelini, već na temelju pojedinih članaka moglo bi se doći do zaključka da ona umanjuje važnost obitelji, što nije točno, jer su roditelji ti koji odlučuju koji je najbolji interes njihovog djeteta. (Maleš, 2003).

Prema Maleš (2003:26) Konvencija o pravima djeteta je jedinstvena, jer je:

- „Sveobuhvatna i jedina osigurava građanska, politička, ekonomska, socijalna i kulturna prava djeteta
- Univerzalna, te se primjenjuje na svu djecu, u svim situacijama, u praktički čitavoj zajednici naroda
- Bezuvjetna, te zahtijeva i od vlada koje imaju na raspolaganju slabe izvore sredstava da poduzmu aktivnosti vezane uz zaštitu prava djeteta
- Holistička, što znači da zagovara gledište da su sva prava temeljna, nedjeljiva, međusobno ovisna i jednako važna“.

2. Odgoj i obrazovanje za mir

2.1. Odgoj za mir

Vrlo se vjerojatno mnogi roditelji pitaju odgajaju li oni dobro vlastito dijete, mogu li što učiniti na bolji način, jesu li ispravno postupili u određenim situacijama. Isto tako svaki roditelj smatra kako najbolje odgaja svoje dijete te da je njegov način najispravniji. Odgojem potičemo i učimo dijete pristojnom ponašanju, poštivanju odraslih, kao i poštivanju ostale djece, poštivanju svih ostalih kultura, te među ostalim i nenasilnom rješavanju sukoba. A upravo nenasilje, odgojem, potiču roditelji u obitelji te odgojitelji u predškolskoj ustanovi od samih početaka djetetova života.

Janković (2002:7) opisuje da je „odgoj za mir danas je jednako važan kao i svi ostali oblici pripreme za život tijekom procesa socijalizacije. Njegovo je mjesto još u sklopu primarne socijalizacije, ali u slučaju da to, iz brojnih, svima poznatih razloga, nije moguće provesti u našim obiteljima, rješenje treba tražiti u predškolskim ustanovama i ostalim institucionalnim i izvaninstitucionalnim oblicima skrbi za djecu predškolskoga uzrasta.“ Prema tom autoru rani odgoj za mir omogućit će da suradnja među djecom zauzme mjesto natjecanja i nasilju kojim ono na kraju uvijek završava, te će im to kasnije kao odraslim ljudima uvijek biti od pomoći.

2.2. Obrazovanje za mir

Prema Spajić-Vrkaš i sur. (2004:173) obrazovanje za mir posebno je područje teorije i prakse obrazovanja koje proizlazi iz shvaćanja mira kao općega i neotuđivoga prava svakoga čovjeka čije je ostvarenje bitno za razvoj i dobrobit i pojedinca, i naroda, i čovječanstva u cjelini.

Obrazovanje za mir obuhvaća velik broj programa ili aktivnosti koji se pojavljuju i pod drugim nazivima, kao što su: „obrazovanje za nenasilje, obrazovanje za nenasilno rješavanje sukoba, obrazovanje za konstruktivno upravljanje sukobima, obrazovanje za pomirenje, obrazovanje za mir i razoružanje, obrazovanje za snošljivost, mirovna pedagogija, mirovni studiji, studije mira i sukoba itd“ (Spajić-Vrkaš i sur., 2004:173).

Autori Spajić-Vrkaš i suradnici (2004:175-176) tvrde slijedeće „bez obzira na razlike u pristupu, središnje polazište obrazovanja za mir jest da svako nasilje (fizičko, političko i kulturno) predstavlja povredu dostojanstva ljudske osobe i da, stoga, u

obrazovanju treba posvetiti pozornost pripremi pojedinca za puno razumijevanje naravi, uzroka i posljedica sukoba, nasilja i rata, kao i za aktivno sudjelovanje u obrani, izgradnji i očuvanju mira na lokalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini.“

2.3. Pristupi odgoju i obrazovanju za mir kroz povijest

Suvremeni pristupi odgoju i obrazovanju za mir israživani su stoljećima kako bi se pridonijelo stabilnosti i sigurnosti pojedine zajednice (Spajić-Vrkaš i sur., 2004).

Prema Spajić-Vrkaš i suradnicima (2004:174-175) poslije Drugoga svjetskog rata pojam zajednice se proširuje, što utječe i na promjene u pristupu odgoju i obrazovanju za mir, i to kako slijedi:

Obrazovanje za međunarodno razumijevanje i suradnju – prvi programi koji se uvode nakon 1945. godine u cilju smanjenja poslijeratne netrpeljivosti i napetosti među državama kao dio obrazovanja za međunarodno razumijevanje. Usmjereni su na poučavanje o kulturnim razlikama i načelima međunarodne suradnje, u sklopu čega se govori o miru i sigurnosti.

Mirovna istraživanja i razvoj – krajem 1960-ih dolazi do promjene pristupa obrazovanju za mir zahvaljujući Međunarodnoj udruzi za istraživanje mira koja zagovara objedinjavanje obrazovanja, istraživanja i akcija za mir. Prvi mirovni istraživači bili su pod utjecajem učenja J. Galtunga o “strukturnom nasilju” i P. Freirea o oslobađanju od opresije “kulturnom akcijom”. Pod tim utjecajem okrenuli su se pitanjima nejednakosti, siromaštva, ovisnosti i opresije, povezuju se s pokretima za oslobođenje i sudjeluju u akcijama za društvenu promjenu. Vjerujući da mir nije moguć bez osiguranja pravde, promiču pojam pozitivnoga mira temeljen na zaštiti ljudskih prava i sloboda.

Nuklearna prijetnja i razoružanje – strah od nuklearne kataklizme navodi mirovne aktiviste krajem 1970-ih godina na izradu obrazovnih programa i materijala koji se bave pitanjima utrke u naoružanju, militarizma, blokovske podjele svijeta i nuklearne prijetnje. S obzirom na to da obrazovanje shvaćaju kao proces i akciju, cilj im je osposobiti mlade za kritički pristup miru temeljenom na doktrini o ravnoteži straha, kao i za provođenje civilnih akcija, uz prihvaćanje antimilitarističkoga svjetonazora.

Nenasilno rješavanje sukoba – početkom 1990-ih godina obrazovanje za mir okreće se ideji pozitivnoga mira i miru kao općeljudskoj vrijednosti. U središte obrazovnih nastojanja dolazi učenik i njegova neposredna zajednica. Sukobi se shvaćaju kao izvor učenja i razvoja. Pozornost se posvećuje učenju metoda i tehnika nenasilnoga rješavanja sukoba što obuhvaća razvoj vještina komunikacije, dijaloga i argumentiranoga debatiranja, posredovanja i pregovaranja, aktivnog slušanja, snošljivosti, suradničkoga učenja te osvještavanja stereotipa i predrasuda. Umjesto nadmetanja, uči se sudjelovati i surađivati u odlučivanju. Mirovne škole i mirovni razredi postaju mjesta na kojima se njeguje kultura mira i nenasilja uz primjenu tehnika posredovanja i pregovaranja među učenicima.

Kultura mira – od sredine 1990-ih obrazovanje za mir povezuje se s interkulturalnim obrazovanjem i obrazovanjem za ljudska prava kao temeljima izgradnje kulture mira. Ističe se da suzbijanje nasilja pretpostavlja poštivanje ljudskih prava, jednakosti i vladavine prava. U skladu s tim, traži se da se mirovno obrazovanje usmjeri na razvoj svijesti pojedinca o potrebi poštivanja dostojanstva osobe i na preuzimanje osobne odgovornosti za mir na lokalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini. Osim nenasilnoga rješavanja i upravljanja sukobima, učenike se poučava asertivnom ponašanju, tj. iskazivanju i argumentiranoj obrani vlastitih stavova.

Pojam „kultura mira“ autori Maleš, Milanović i Stričević (2003:76) definiraju na slijedeći način: „Svaka je kultura rezultat učenja. Tako i kultura mira zahtijeva odgoj i obrazovanje koji su temeljeni na vrijednostima mira, suradnje, tolerancije, nenasilja, demokracije i zaštite ljudskih prava.“ Isti autori smatraju kako je cilj djelovanja pojedinca u međuljudskim odnosima izgradnja kulture mira. Svima je zadatak da se zalažu za mir, bilo to mir sa sobom, mir s drugima, pa i mir na lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini.

Odgoj za mir uključuje razvijanje solidarnosti s osobama kao što su siromašni, osobe s posebnim potrebama, stariji ljudi, izbjeglice i drugi. Živjeti s drugima, u zajednici, tako da jedni druge ne ugrožavamo nego podržavamo, nije nimalo jednostavno. Cilj treba biti kako pridonijeti kvaliteti života. Naime, ona se odnosi na razne načine suočavanja s problemima, sukobima, prijetnjama ili pak izazovima kojima smo svakodnevno izloženi.

3. Odgojno-obrazovni programi za mir

Postoje različiti odgojno-obrazovni programi koji se razlikuju jedino po svojim ciljevima i zadaćama, ali za sve njih je zajedničko djelovanje u području ljudskih prava (Maleš, 2003, prema A Manual for starting Human Rights, 1996.; Brochmann i sur., 1998).

Programi odgoja i obrazovanja za mir i mirno rješavanje sukoba prvenstveno su usmjereni prema izgrađivanju snošljivosti među pojedincima, grupama, narodima i kulturama, te kod pojedinaca nastoje razvijati vještine nenasilnoga rješavanja sukoba (Maleš, 2003:78, prema Education for Conflict, 1997.; Čudina-Obradović i Težak, 1995.; Uzelac, 1997).

3.1. Srodni programi u odgojno-obrazovnim ustanovama

S obzirom na to da se u nižim razredima osnovne škole obavezno, i to kao međupredmetna tema (u korelaciji s drugim predmetima) od 2014. godine provodi *Program međupredmetnih i interdisciplinarnih sadržaja građanskoga odgoja i obrazovanja za osnovne škole¹ od 1. do 4. razreda* u predškolskoj ustanovi sa predškolcima mogu se početi primjenjivati slični programi. Aktivnosti koje bi se mogle provoditi mogle bi biti vezane uz društvenu dimenziju, što bi uvelike moglo doprinijeti učenju kako nenasilno rješavati sukobe. Sadržaje propisane ovim Programom treba provoditi tek u školi, ali aktivnosti koje bi se mogle realizirati u dječjem vrtiću mogu biti povezane s nekim temama iz Programa.

Iz programa za 1. razred osnovne škole možemo izdvojiti slijedeće:

Ključni pojmovi: komunikacija, emocija, pravila timskoga rada

Ishodi

Dijete:

– dijete pokazuje vještinu pravilnog predstavljanja, pozdravljanja, oslovljavanja

¹ Program međupredmetnih i interdisciplinarnih sadržaja građanskoga odgoja i obrazovanja za osnovne i srednje škole (2014). Dostupno na: http://www.azoo.hr/images/strucni2014/Graanski_odgoj-program-2014_08_104_2019.pdf, (13.7.2017.)

- pronalazi načine pomaganja učenicima s posebnim potrebama
- razumije da učenici s posebnim potrebama imaju ista prava kao i svi drugi
- razmatra prihvatljiva i neprihvatljiva ponašanja (tužakanje, vrijeđanje)
- razvija osnovne tehnike timskoga rada

Kroz program za 1. razred osnovne škole dijete u školi usmjeravamo na vještine koje su od velike važnosti u svakodnevnom životu, ponajprije naučiti kako se ponašati pristojno i kako se treba odnositi prema starijima od sebe. No, vrlo je važan i odnos djeteta prema svojim vršnjacima, pa je neophodno usmjeriti ga na tehnike timskoga rada. Kako bi djetetu to bilo zanimljivo, najbolji je način da ga usmjeravamo jest kroz igru. Već u predškolskoj dobi trebalo bi dijete usmjeravati na to da smo svi ravnopravni, pa je važno uputiti ga kako se treba ponašati s djecom koja imaju posebne potrebe, odnosno da nije nimalo lijepo zbog toga isključivati tu djecu iz igre, vrijeđati i slično. Naprotiv, djecu s poteškoćama treba uključivati što je više moguće u sve aktivnosti kako se ne bi osjećali manje vrijednima. Od najranije dobi kroz brigu o djeci s poteškoćama (psihičkim i fizičkim) dijete može spoznati što znači empatija i kako biti empatičan.

Iz programa za 2. razred osnovne škole možemo izdvojiti slijedeće:

Ključni pojmovi: komunikacija, nesporazum, emocije, ljutnja, verbalna i neverbalna komunikacija, pravda, nepravda, volontiranje

Ishodi

Dijete:

- objašnjava načine kontrole vlastitih emocija
- razlikuje nepoželjne od poželjnih oblika verbalne i neverbalne komunikacije
- sudjeluje u volonterskim aktivnostima
- navodi primjere najčešćih oblika neprimjerenih ponašanja koja dovode do nesporazuma

Kroz program za 2. razred osnovne škole djecu raznim radionicama možemo usmjeriti kako da sama spoznaju koja su to neprimjereni ponašanja koja bi trebali izbjeći te na taj način spriječiti da dođe do sukoba. No, ukoliko i dođe do sukoba, naučiti ga da razlikuje nepoželjne od poželjnih oblika verbalne i neverbalne

komunikacije. Ukoliko dijete nauči kontrolirati vlastite emocije, velika je vjerojatnost da će i sukob znati riješiti na nenasilan način. Za djetetov daljnji život i budućnost važno je i da spozna „čari“ volonterskih aktivnosti. Naime, ukoliko se djetetu pruži mogućnost da sudjeluje u volonterskim aktivnostima zasigurno će biti ispunjeno i vrlo vjerojatno će ga se potaknuti da to iznova čini, a spoznaja da imaš mogućnost nekoga učiniti sretnim ujedno i tebe učini zadovoljnom osobom.

Iz programa za 3. razred osnovne škole možemo izdvojiti slijedeće:

Ključni pojmovi: suradnja, pravila timskog rada, sukob, žrtva, nasilje, društvena nejednakost, volontiranje, humanitarna akcija, društvena solidarnost, komunikacija

Ishodi

Dijete:

- analizira najčešće oblike nesporazuma ili sukoba
- uočava uzroke i objašnjava posljedice koje verbalno i fizičko nasilje ostavlja na žrtvi i nasilniku
- navodi neke oblike društvene nejednakosti i isključenosti
- opisuje odnos između nejednakosti, isključenosti i nepravde
- objašnjava načine nenasilnoga rješavanja sukoba
- poznaje značenje slobode mišljenja i izražavanja te važnost prihvatanja mišljenja sugovornika
- sudjeluje u humanitarnim i volonterskim aktivnostima

Kroz program za 3.razred osnovne škole dijete usmjeravamo ka mirnom i nenasilnom rješavanju sukoba, što je i ključni pojam ovoga završnog rada. Zapravo se navodi dijete da samo uoči i objasni posljedice koje ostavlja nasilje na žrtvi i nasilniku. Važno je da dijete spozna koliko je neophodno da se nasilje izbjegne, i da uvijek pronađe načine nenasilnoga rješavanja sukoba, a to se može postići ukoliko dijete samo pokuša analizirati najčešće oblike nesporazuma ili sukoba. Kako bi dijete na zanimljiv i lak način došlo do zaključka, važno je da se to odradi kroz igru ili priču, u koju su većinom uključene životinje, jer je poznato da djeca pridodaju neizmjernu zainteresiranost sadržajima ukoliko su prisutne i životinje kojima se daju ljudske osobine. Isto tako se na takav način, kroz razne priče i basne, djetetu može približe

objasniti odnos između nejednakosti i nepravde, što se kroz ovaj program i želi postići.

Iz programa za 4. razred osnovne škole možemo izdvojiti slijedeće:

Ključni pojmovi: sloboda govora, verbalna i neverbalna komunikacija, aktivno slušanje, kontrola emocija, sukob, volontiranje, društvena solidarnost, pravila timskoga rada.

Ishodi

Dijete:

- razlikuje poželjne od nepoželjnih oblika verbalne i neverbalne komunikacije u zajednici te navodi primjere
- koristi osnovne tehnike timskoga rada i nenasilnog rješavanja sukoba, uključujući vještinu kontrole emocija i odgađanja odgovora, aktivnoga slušanja, pregovaranja i posredovanja
- analizira i izvodi zaključke poštujući mišljenje drugih
- zaključuje o važnosti nenasilne komunikacije za osobni uspjeh i kvalitetan život u zajednici
- pokreće i sudjeluje u humanitarnim akcijama, volonterskim aktivnostima i manjim istraživačkim projektima koji su usmjereni na dobrobit pojedinca i zajednice

Kroz program za 4. razred osnovne škole sve što je dijete usvojilo do tada nastoji se ponoviti i na taj način uvidjeti koliko su djeca shvatila važnost svih tema, te primjenjuju li naučeno kroz svakodnevne aktivnosti.

4. Socijalna kompetencija

Socijalna kompetentnost podrazumijeva socijalnu spretnost, prilagođeno ponašanje i socijalnu prihvaćenost, pri čemu su ti elementi često međusobno isprepleteni i ovisni jedan o drugome pa ih je teško strogo razlikovati (Markuš, 2010, prema Mužić, 2008).

Proučavajući literaturu može se uvidjeti kako se sam pojam „socijalna kompetencija“ vrlo često poistovjećuje s pojmom „socijalne vještine“, ta dva pojma zapravo i imaju zajednička obilježja. No treba ih razlikovati. Markuš (2010) navodi kako vještine obuhvaćaju određena ponašanja pojedinca, kao npr. tolerantnost, nenasilno rješavanje sukoba, konstruktivnu komunikaciju, dok kompetencija određuje način kojim pojedinac te vještine koristi u svakodnevnom životu i njegovoj socijalnoj okolini.

Pri samome spomenu na socijalnu kompetenciju možemo se osvrnuti na to koliko je važno da je odgojitelj socijalno kompetentan jer je upravo odgojitelj model djeci prilikom učenja kako i na koji način rješavati probleme. U prvih nekoliko godina života dijete upija sve što vidi i čuje u svojoj okolini, stoga je od iznimne važnosti da osobe koje su u njegovoj blizini nauče dijete kako da se primjereno ponaša. Ključnu ulogu u tome ima odgojitelj koji dijete u vrtiću uči socijalizaciji od najranije dobi, stoga je vrlo važno da je odgojitelj socijalno kompetentan. Ukoliko odgojitelj u svojoj ulozi nije socijalno kompetentan pa agresivnim načinom rješava nastali problem, postoji vjerojatnost da će dijete na taj način naučiti agresivno ponašanje (Modrić, 2013).

Prema Diković, Tatković, Legović (2016:4) biti kompetentan znači „biti sposoban, fleksibilan te posjedovati određene vještine i stavove, znati djelovati u određenim situacijama i utjecati na promjene koje se događaju“.

Sukladno tome Modrić (2013:427) iznosi kako „socijalna kompetencija odgojitelja uključuje neka znanja i vještine važne za učinkovito upravljanje problemnim situacijama u dječjem vrtiću“. Što bi drugim riječima značilo da kompetentni odgojitelj ima sposobnost usmjeravanja djeteta na uspješno rješavanje svih problema, i to na miran i nenasilan način. Kompetentni odgojitelj moći će procijeniti kako pristupiti djetetu ukoliko se pronađe u takvoj situaciji, ponajprije uz pomoć dobre komunikacije i staloženosti.

Važno je napomenuti kako se socijalna kompetencija kroz odgoj i obrazovanje može naučiti, odnosno usvojiti. Najbolje bi bilo da to bude u prvih nekoliko godina djetetova života, dakle dok su u predškolskoj dobi.

„U kontekstu vrtića, sukobe koji se neminovno javljaju treba sagledati kao priliku za stjecanje socijalnih vještina kao sastavnica socijalne kompetencije“ (Falamić, 2008:12).

5. Nenasilno rješavanje sukoba

5.1. Što je to sukob?

Pri samom spomenu pojma „sukob“ pomislimo na nešto negativno, što uglavnom i jest tako, no ukoliko kroz sukob izvučemo određenu pouku, sukob i ne mora nositi negativnost. Od najranije dobi dijete je suočeno sa sukobima, upravo zato jer obje strane žele postići određeni cilj, no, niti jedna strana ne popušta u svojoj namjeri. U takvim situacijama dolazi do sukoba, odnosno suprotstavljanja tih dviju strana.

Učiteljica Sanja Španja, u knjizi *Zajedno jači*, na slijedeći je način definirala pojam „sukob“: „ Sukob možemo definirati kao međusobno ponašanje i doživljaj napetosti između dvije i više strana koje imaju suprotne ciljeve, žele postići cilj ili ovladati istim sredstvima za postizanje cilja na račun druge skupine“ (Peko, Janković, 2000:91).

Poruka poslana verbalnim i neverbalnim nasiljem od bilo kojega pošiljatelja, kao što su vršnjaci, roditelji, odgojitelji, kod primatelja, odnosno djeteta, roditelja, odgojitelja, izaziva različite reakcije, vrlo često može izazvati novo nasilje, strah, povlačenje, te izbjegavanje, a često se manifestira na različite kognitivne, emocionalne, socijalne i tjelesne reakcije (Tatković, Diković, Tatković, 2016, prema Zloković, 2005).

5.2. Što je to nasilje?

Postoji mnogo definicija nasilja, no izdvojit ćemo slijedeće:

„Nasilništvo je agresivno ponašanje koje proizlazi iz hotimične namjere da se drugima nanese tjelesna ili psihološka bol“ (Field, 2004:18, prema Randall, 1997).

„Nasilništvo uključuje početnu želju da se zada bol, a ta je želja izražena djelom, nekome je nanesena bol. Djelo je počinjeno od strane moćnije osobe ili skupine, nema nikakvoga opravdanja, obično se ponavlja, i to se čini s očitim užitkom“ (Field, 2004:18, prema Rigby, 1998).

Nasilje ne mora nužno značiti da ono mora biti fizičko, što pri samom spomenu tog pojma uglavnom asocira na fizičko nasilje. No ono može biti i psihičko, verbalno, socijalno pa i tjelesno. S takvim se oblicima nasilja susrećemo gdje god se okrenemo. Bilo kod kuće, u određenoj ustanovi i slično. Naime, nasilna ponašanja ostavljaju duboke rane na djetetu, što kasnije rezultira traumama, strahovima i ostalim poteškoćama.

5.2.1. Vrste nasilja

Prema autorima Bilić, Buljan Flander i Hrpka (2012) postoje četiri osnovne vrste nasilja, one su: tjelesno, emocionalno, spolno ili seksualno, zanemarivanje (Tablica 1).

Tablica 1. Vrste nasilja

VRSTE	OBLICI
TJELESNO NASILJE	pljuskanje, snažno odguravanje, premlaćivanje, vezivanje, gnječenje,...
EMOCIONALNO NASILJE	ismijavanje, govorenje prostota, ruganje, sramoćenje, teroriziranje, izoliranje,...
SEKSUALNO NASILJE	izlaganje djeteta pornografskim sadržajima, pokazivanje intimnih dijelova tijela, masturbacija pred djetetom, te uključivanje djeteta u seksualne aktivnosti s kontaktom,...
ZANEMARIVANJE	fizičko, emocionalno, edukativno, medicinsko

Mirno i sretno djetinjstvo nešto je što uvelike utječe na daljnji život pojedinca. Ukoliko je dijete bilo zlostavljano, vrlo je vjerojatno da će i u budućnosti imati određenih posljedica, strahova i trauma. Naravno da ne utječe na sve jednako, neki će biti povučeni i pokušavati da budu neprimjetni, dok će s druge strane neki biti agresivni, buntovni i sve izbacivati iz sebe na taj način. Bilo da je dijete bilo zlostavljano tjelesno, emocionalno, seksualno ili je bilo zanemarivano, posljedice su neizbježne.

5.3. Nenasilno rješavanje sukoba

Nenasilno rješavanje sukoba jedan je od ključnih pojmova ove teme.

U *Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje*, točnije u planiranju i oblikovanju kurikuluma predškole, između ostaloga, naglasak se stavlja i na „nenasilno rješavanje sukoba, timski rad – dogovaranje i podjela uloga, preuzimanje odgovornosti za vlastito ponašanje i postupke prema sebi, drugima i okruženju itd“ (MZOS, 2014:51).

5.3.1. Prevencija nasilja nad djecom i među djecom

Kada se govori o prevenciji zlostavljanja djece autori Bilić, Buljan Flander i Hrpka (2012) iznijeli su tri razine kojima se nastoji spriječiti nasilje prema djeci i među djecom. One su: primarna, sekundarna i tercijarna prevencija.

Cilj je primarne prevencije zaustaviti nasilje nad djecom, s naglaskom da je to prije nego se ono dogodi, te se to odnosi na cijelu populaciju. Njome se želi podići javna svijest svih građana, te ih informirati što je zlostavljanje djece i koliko je često, te kako prepoznati zlostavljano dijete i kome prijaviti situaciju.

Sekundarna prevencija je namijenjena djeci i obiteljima koje su u riziku, kao što su siromašne obitelji, roditelji koji zlouporabljaju droge, mladim roditeljima, roditeljima djece s teškoćama u razvoju, roditeljima s psihičkim poremećajem (Bilić, Buljan Flander, Hrpka, 2012 prema McCoy i Keen, 2009). Cilj je te prevencije smanjiti utjecaje čimbenika koji su rizični. U sklopu ove prevencije provode se aktivnosti kao što su edukacije, radionice, predavanja, neformalne škole za mlade roditelje u kojima se uče vještine kompetentnoga roditeljstva i slično.

Tercijarna prevencija je usmjerena na već zlostavljanu i zanemarenu djecu te se isto tako koristi kao sinonim za intervenciju. Bilić (2012, prema Harder, 2005; prema McCoy i Keen, 2009). Ciljevi takvoga tretmana jesu smanjiti poteškoće u ponašanju povezane s traumom. Tim se tretmanom dijete uči zaštititi od budućega zlostavljanja, te se nastoji prevenirati da žrtva zlostavljanja kasnije u odrasloj dobi ne bi primjenjivala naučene obrasce ponašanja. U tercijarnu prevenciju spadaju i tretmantski te edukativni rad sa zlostavljačima kako bi se spriječilo daljnje zlostavljanje. Isto tako ova prevencija obuhvaća i rad s nezlostavljajućim roditeljem kako bi on sam pomogao djetetu da prebrodi zlostavljanje i osigurao da se to više ne bi ponovilo.

5.3.2. Prevencija nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama

Sama riječ „prevencija“ govori nam da je riječ o tome da se nešto želi spriječiti. Kao što i stara izreka kaže „Bolje spriječiti, nego liječiti“. U ovom je slučaju nasilje to što se nastoji spriječiti. Naime, koliko god se trudili vrlo je vjerojatno da se nasilje neće moći u potpunosti iskorijeniti. No, ukoliko radimo na tome da ga spriječimo, veća je

mogućnost da će biti manje prisutno u svakodnevnome životu. U tome imaju važnu ulogu roditelji te odgoj kod kuće, no isto tako veliku ulogu imaju i odgojno-obrazovne ustanove. Zapravo je suradnja između roditelja i odgojitelja ključna u postizanju željenoga cilj, a to je nenasilje.

Kako odgojno-obrazovne ustanove nisu samo mjesta gdje se prenosi znanje, vrlo je važno napomenuti da je to prostor gdje se uče i socijalne i životne vještine. Stoga su zadaće odgojno-obrazovnih ustanova slijedeće (Bilić, Buljan Flander, Hrpka (2012, 372:373):

- identificirati probleme (prikupljati informacije iz različitih izvora i s različitih razina,...)
- stvarati tim za kreiranje i provedbu sveobuhvatnoga programa prevencije
- kontinuirano raditi na razvoju ozračja i kulture nenasilja
- djelovati na pojave koje predstavljaju osnovu za pojavu neprihvatljivoga ponašanja
- razvijati zaštitne čimbenike
- trajno educirati odgojno-obrazovne djelatnike i nenastavno osoblje
- educirati roditelje
- trajno provoditi individualni i grupni rad s djecom na prevenciji nasilja

Sekundarna prevencija u odgojno-obrazovnim ustanovama odnosi se na rizične skupine, odnosno pomoć djeci koja pokazuju nasilna i agresivna ponašanja i djeci koja imaju potrebu za većom podrškom zbog diskriminacije u odgojno-obrazovnoj ustanovi (Bilić, Buljan Flander, Hrpka, 2012). Značajnu ulogu imaju pedagozi i psiholozi, no najčešće se djeca prvo obrate svojim odgojiteljima, koji imaju ulogu prepoznavanja problema u početnoj fazi, te je vrlo važno istaknuti njihovu važnost u cijelom tom procesu.

Bilić, Buljan Flander i Hrpka (2012:381) navode da se aktivnosti tercijarne prevencije odnose se na djecu koja "iskazuju najintenzivnije probleme u ponašanju, a neophodna im je individualna pomoć i podrška kako bi promijenili neprihvatljive oblike ponašanja". Cilj jest spriječiti da se nasilje ponavlja, te smanjiti negativne posljedice.

O nenasilnom rješavanju sukoba autorica Sanja Španja navodi slijedeće: „Ono što je općeprihvaćeno je shvaćanje da se svaki sukob rješava tako da jedna strana pobjeđuje, a druga biva poražena. Stoga je teško u početku zamisliti zajedničko, kooperativno rješavanje sukoba, gdje nema pobjednika i poraženih, nego su sve strane u dobitku. U nenasilnom rješavanju sukoba nije cilj sukob izbjeći, već naučiti koje ćemo vještine primijeniti, kako bi se s njim uspješno nosili“ (Peko, Janković, 2000:91).

Važno je ukazati na to da se rješenje konflikata može pronaći u suradnji i komunikaciji između roditelja djeteta i odgojitelja te bi na taj način dijete moglo uspješno razvijati oblike komunikacije i socijalizacije (Tatković, Diković, Tatković, 2016, prema Bezenšek, 2005).

5.4. Primjeri rješavanja sukoba

Korake kojima se može riješiti sukob u knjizi urednika Peko i Janković (2000) navodi Sanja Španja, a preuzeti su iz priručnika Za Damire i Nemire (2004).

1. Prestati sa svim okrivljivanjima. Prebacivanje krivice na drugoga nikada neće riješiti sukob. To je samo uludo trošenje vremena. Umjesto toga, uložite svoju energiju u pronalaženje rješenja.
2. Definiranje problema. Razjasnite jedno drugome o čemu se u sukobu ustvari radi.
3. Oluja ideja. Razmišljajte i iznesite što veći broj ideja kako riješiti sukob.
4. Procjenjivanje ideja. Zajedno procijenite koje ideje su prihvatljive kao rješenje sukoba.
5. Donošenje odluke. Odaberite ideju za koju vam se čini da će biti najdjelotvornija. Možete i kombinirati dvije ili više ideja.
6. Planiranje provođenja rješenja. Valja odrediti što je sve potrebno za provođenje rješenja, te tko je odgovoran za pojedine dijelove zadatka.
7. Procjenjivanje uspješnosti rješenja. Nakon nekoga vremena treba sa sudionicima porazgovarati o tome jesu li zadovoljni rješenjem i jesu li nužne neke promjene.

Autori Ajduković i Pečnik (2002:60) navode korake kako reagirati na zadirkivanje:

1. Stani i broji do pet! (Razgovarajte što može pomoći djetetu da ne izgubi kontrolu nad svojim ponašanjem).
2. Razmisli o svojim izborima:
Ne obraćaj pozornost na zadirkivanje!
Reci na prijateljski način kako se osjećaš!
Daj osobi razlog da prestane! (Naglasite da ponekad nije dovoljno ignorirati zadirkivača kratko vrijeme, već dulje).
3. Ponašaj se u skladu s najboljim izborom! (Ako izbor nije uspješan, dijete treba iskušati neki drugi).

Rješavanje sukoba je povezano s komunikacijom. Ona je potrebna u svakodnevnom životu djece i odraslih. Postoji mnogo metoda putem kojih bi komunikacija mogla biti uspješna, a jedna od metoda povezana s radom s predškolskom djecom i njihovim roditeljima jest integralna metoda. Temelji se na stvaranju i održavanju važnosti dječjega vrtića u kojemu svi sudionici kvalitetno obavljaju svoje potrebe, a uz to uživaju svoja prava, ali i poštuju tuđa (Tatković, Diković, Tatković, 2016, prema Bašić, Žižak, Koller-Trbović, 1998).

Pedagoginja Marija Falamić, u članku Vrtić kao poligon za učenje socijalnih vještina, navodi slijedeće: „Agresivno i nasilno ponašanje posljedica su nedostatka socijalne kompetencije, a time i nespremnosti za primjenu konstruktivnih oblika rješavanja problema i sukoba. Iz ovoga razloga važno je primjenjivati odgojne strategije poticanja i jačanja socijalne kompetencije djece u vrtiću i školi“ (Falamić, 2008:12).

Sukladno gore navedenom, neophodno je da dijete od najranije dobi bude okruženo sa svojim vršnjacima kako bi na taj način naučilo koje je to primjereno ponašanje, te kako pristupati određenim situacijama.

Falamić (2008:13) ističe da se sukobi „u predškolskoj dobi često javljaju, a nastaju zbog neostvarenih želja, interesa i potreba te rezultiraju svađom oko otimanja igračaka, oko podjele uloga, u situacijama čekanja na red, netolerancije, ljubomore, zadirkivanja i dr.“ Nadalje, zaključuje da ima sukoba kojima su izvori izvan vrtića, kao npr. obitelj, agresija u obitelji ili nešto drugo. Da bi dijete usvojilo socijalnu kompetenciju, treba naučiti kako mirno rješavati sukob, te je to primarna stvar u predškolskome razdoblju.

Primjer 1.²

„Čiji je kamion? Marko (6 godina) primjećuje da je Tomislav (5,5 godina) uzeo igračku, drveni kamion koji je njemu drag. Prilazi Tomislavu i kaže mu: 'Želim tu igračku! Ja se uvijek s njom igram. Moja je! Ti si je uzeo!' Tomislav čvrsto drži kamion i kaže Marku: 'To nije tvoje, to je od vrtića!' Marko opet pokušava dobiti igračku, plače te mu grubo pokušava oteti igračku, a Tomislav je ne želi dati. Marko odlazi odgajateljici i kaže: 'Teta, Tomislav mi ne da kamionček!' Odgajateljica, na 'daljinski' kaže: 'Pa, Tomi, opet ti sa starom pričom! Vrati Marku kamion!' Tomislav odgajateljicu nije dobro čuo i konflikt se nastavlja. Odjednom Marko primjećuje da je s kamiona ispao jedan kotač. S Tomislavom kreće tražiti kotač, a usput pitaju i drugu djecu jesu li ga negdje vidjela. Ubrzo je jedan dječak viknuo: 'Evo, našao sam ga iza ormara!' Donosi kotač, a obojica dječaka ga žele uzeti. 'E, dečki, ak' se budete svađali, nećete stići popraviti kamion', kaže im prijatelj. Isti čas dječaci se dogovaraju te jedan drži kamion, a drugi mu stavlja kotač. Uspjeli su zajedno, a nakon toga je Tomislav rekao: 'Ti se igraj s kamiončekom malo, a onda sam ja na redu', na što je Marko rekao: 'Dobro!' Počeli su surađivati, a imali su prilike uvidjeti da konflikt mogu riješiti sami. Bilo bi učinkovitije, glede poticanja razvoja dječje socijalne kompetencije, da je odgajateljica ovu situaciju dogovora pohvalila.

Opisana situacija sukoba s pozitivnim ishodom jasno pokazuje da odgojitelj ne treba uvijek i prebrzo intervenirati jer time uskraćuje mogućnost djeci da samostalno riješe konfliktnu situaciju i na taj način prodube međusobne odnose i razviju međusobno povjerenje.“

Primjer 2.

„Nisam mala beba! Damjan ima 4 godine i među mlađima je u svojoj skupini, a i nižega je rasta. U jednom trenutku troje djece mu govori: 'Ti si mala beba!' Damjan se ljuti i počinje glasno vikati: 'Nisam ja mala beba! Vi ste male bebe! Ja mogu svašta raditi sam i moj tata mi je rekao da su moji mišići jaki. Ja mogu i loptu baciti daleko! Nisam ja mala beba!' Djeca ga opet izazivaju i govore mu da je mala beba, a njima se pridružuje još troje djece. Dakle, šest na jednoga. Damjan je nastojao dokazati da nije mala beba, ali nije uspio. Počeo je zatim lupati rukama po stolu. Htio je i udariti

² Primjeri 1. i 2. preuzeti iz izvora Falamić (2008).

jednoga dječaka. Rasplakao se. Reakcija odgojiteljice: 'Damjane, ja vidim da ti nisi mala beba, a vjerujem da i ti to znaš!' On je kimnuo glavom i dodao: 'Pa da teta, male bebe su male, a ja nisam. Vidiš kako sam veliki!' Zatim se odgojiteljica obraća drugoj djeci govoreći: 'Ne sviđa mi se kako s Damjanom razgovarate i ne želim da ga zovete mala beba!' Jedan dječak je odmah dodao: 'Ni ja ne volim kad mi netko govori da sam mala beba.' Ubrzo svi zajedno počinju graditi brod. Odgojiteljica je u ovom primjeru izrazila empatiju i razumijevanje djetetovih osjećaja te izravno i jednostavno izrazila svoja očekivanja od ostale djece, što je u skladu s uspostavom autoriteta i povjerenja, kao strategijom poučavanja koja pojačava socijalnu kompetenciju djeteta. Važno je također napomenuti da je potrebno naučiti i ohrabriti djecu da se samostalno obrane u sličnim situacijama i postave granice, npr. riječima: 'Ljuti me kad me tako zoveš'; 'Ne želim da me smetaš' i sl."

Falamić (2008:16) tvrdi kako: „izloženi primjeri dokumentiraju svakidašnjicu dječjega vrtića kao povoljan pedagoški kontekst u kojemu je niz prilika i mogućnosti za učenje i usvajanje socijalnih vještina i kompetencija.“ Stoga je zadaća odgojitelja iskoristiti sve mogućnosti i prilike za socijalno učenje nenasilnoga rješavanja sukoba. Agresivno i asocijalno ponašanje javlja se od najranije dobi i zato ga je važno sprječavati već u predškolskoj ustanovi. Treba ga prevenirati odgojem za mirno rješavanje sukoba kako dijete to ne bi usvojilo kao trajno ponašanje. Odgojitelji koje djeca vole primjeren su model za usvajanje socijalnih oblika ponašanja, pa će tako njihova nastojanja i podrška djeci u konfliktnim situacijama pridonositi izgradnji miroljubivijega svijeta budućih generacija.

Kako bi odgojno-obrazovna ustanova bila uspješna vrlo je važno da je i komunikacija s roditeljima uspješna, stoga su autorice Tatković, Diković i Tatković (2016:92, prema Ljubetić, 2014) navele podjelu različitih komunikacija s roditeljima:

1. Površan i formalan odnos u kojem roditelj ima pasivnu ulogu
2. Uključenost koja ne ostavlja dublji trag ni na roditelja ni na odgojitelja
3. Suradnički odnos koji se temelji na međusobnome poznavanju, uvažavanju i ravnopravnosti
4. Aktivnosti u kojima roditelj participira u kreiranju kurikuluma ustanove

Isto tako autori Ajduković i Pečnik (2002:61) u knjizi Nenasilno rješavanje sukoba navele su i korake što radimo kada smo nepravедno optuženi, oni su slijedeći:

1. Zaustavi se i reci „Moram se smiriti“ (Razgovarajte o drugim načinima da se dijete smiri, npr. duboko disanje, brojanje do deset).
2. Razmisli za što te je osoba optužila!
3. Upitaj se „Je li ta osoba u pravu?“ (Ako je osoba u pravu, razgovarajte o prihvaćanju posljedice za učinjeno).
4. Razmisli o mogućnostima: Objasni na ljubazan način da to nisi učinio!; Ispričaj se!; Ponudi popraviti posljedice! (Naglasite iskrenost! Razgovarajte o tome kako se sve može popraviti šteta!).
5. Učini što je najbolje! (Ako se pokaže da to nije najbolji izbor, pokušaj nešto drugo!)

6. Priprema za aktivnost i radionice za roditelje

6.1. Priprema odgojitelja za aktivnost u predškolskoj ustanovi

Naziv aktivnosti: Kako možemo uspješno komunicirati

1. Cilj aktivnosti

- naučiti sagledati rješenje problema iz različiti kutova
- raspoznati koje je ponašanje primjereno, a koje nije
- usvojiti javno verbalno izražavanje
- izgraditi međusobno razumijevanje
- poštivati mišljenja druge djece
- analizirati oblike nesporazuma

Psihofizičke karakteristike skupine

Skupina djece od 5-6 godina. U skupini se nalazi 15 djevojčica i 7 dječaka. Dvoje djece s poteškoćama u ponašanju integrirano je u skupinu. Roditelji ostale djece kroz različite radionice sudjeluju u odgoju i obrazovanju.

2. Zadaci u odnosu na zadovoljavanje potrebe djece

2.1 Tjelesne potrebe

- razvijati spretnost, snalažljivost i osjećaj za estetiku pokreta kretanjem u sobi dnevnog boravka
- razvijati spretnost i preciznost
- razvijati finu motoriku ruku (šake)

2.2 Socio-emocionalne potrebe

- utjecati na zadovoljavanje potrebe za pripadnosti i sigurnosti
- razvijati sposobnosti samostalnoga donošenja odluka
- stvarati pozitivnu sliku o sebi
- poticati socijalni razvoj
- razvijati međusobnu komunikaciju i toleranciju
- poticati na izražavanje svojih emocija i potreba

2.3 Istraživačko-spoznajne potrebe

- poticati razvoj pažnje, koncentracije, kognitivnih sposobnosti
- stjecati nove spoznaje o mirnom rješavanju sukoba

2.4 Komunikacijske potrebe

- razvijati dječju kreativnosti, mišljenje, komunikaciju, samostalno izražavanje
- poticati verbalnu i neverbalnu komunikaciju
- poticati bogaćenje dječjega rječnika
- razvijati govor kroz slušanje i pričanje

2.5 Stvaralačke potrebe

- poticati različite oblike stvaralaštva i izražavanja, mašte i kreativnosti
- poticati radoznalost djeteta
- zadovoljavati potrebu za govorom, pokretom i kreativnošću
- poticati likovno, scensko i tjelesno izražavanje djeteta

3. Odgojno obrazovni zadaci

3.1 Odgojni zadaci

- razvijati pozitivno ozračje i ugodno raspoloženje u odgojnoj skupini
- zadovoljiti individualne potrebe i interese svakog djeteta, te dječje potrebe za igrom
- poticati na mirno rješavanje sukoba
- poticati na konstruktivnu komunikaciju u nesporazumima
- poticati na suradnju, razgovor i slušanje
- poticati na socijalizaciju
- razvijati pozitivne osobine ličnosti
- poticati samopouzdanje, upornost i samostalnost u radu

3.2 Obrazovni zadaci

- usvajati načine stvaranja igrokaza
- upoznavati djecu s pravilima u stvaranju igrokaza
- obogaćivati dječji rječnik kroz govornu komunikaciju

3.3 Funkcionalni zadaci

- razvijati vještine zapažanja i pamćenja
- poticati dječju kreativnost i maštu
- razvijati finu motoriku šake (prilikom izrade lutaka)

- razvijati koncentraciju

4. Metode rada:

- Verbalne metode:

- metoda usmenog izlaganja

- metoda razgovora

- metoda upotrebe teksta

- metoda dramatizacije

- Neverbalne metode:

- metoda igre

- metoda praktične aktivnosti

- metoda demonstracije

- metoda promatranja

5. Oblici rada:

- frontalni rad

- grupni rad

- individualni rad

- rad u paru

6. Aktivnosti koje su prethodile

- odlazak u kazalište na predstavu

- odlazak u radionicu izrade lutaka

- odlazak u zoološki vrt

7. Vrste djelatnosti i aktivnosti

7.1 Životno – praktične i radne

- poticati samostalnost u osmišljavanju izgleda lutke
- upoznavati djecu s novom igrom
- razvijati kulturne navike (tolerancija, kultura slušanja sugovornika i čekanja svog reda, samokontrola)
- poticati higijenskih navika

7.2 Igre

- igra pantomime

7.3 Raznovrsno izražavanje i stvaranje djeteta

- izrada lutke
- osmišljavanje igrokaza

7.4 Istraživačko-spoznajne aktivnosti

- upoznavanje s načinom izrade lutaka
- vizualni pristup lutkama
- upoznavanje uporabe govora u kreiranju igrokaza

7.5 Umjetničko promatranje, slušanje i interpretacija umjetničkih tvorevina

- slobodni pokreti uz prigodnu glazbu
- upoznavanje izgleda scene
- imitacija životinja

7.6 Specifične aktivnosti s kretanjem

- pokret rukom (lutka na štapiću)
- koristiti koreografiju uz prigodnu glazbu

8. Zamišljeni tijek aktivnosti

Materijal: slike na kojima su određene životinje, karton, tempere, štapići, ljepilo; za scenu: kartoni u boji

Uvodni dio

Djeca sjede u formaciji kruga na podu. Odgojiteljica se nalazi izvan i promatra dječje izraze lica. Brojalicom se izabere dijete koje će prvo biti u središtu i pantomimom (izrazom lica) pokazati kako se osjeća. Ostala djeca pogađaju. Dijete koje pogodi ulazi u krug i igra se nastavlja. Izmjenjuje se najviše sedmero djece.

Glavni dio

Podijelimo djecu u tri skupine. Prva skupina će predstavljati „Medvjeda“, druga „Kornjaču“, a treća „Lava“. Odgojitelj je u košaricu umetnuo slike, na jednoj je medvjed, na drugoj lav, a na trećoj kornjača. Iz svake skupine pozove se predstavnika skupine da iz košarice izvuče po jednu sliku. Nakon toga odu do svojega tima, te im pokažu sliku životinje koju su izvukli. Djeci objasnimo što im je činiti. Zadatak je da svaka skupina, s obzirom na to koju su životinju dobili, osmisli svoju priču kako bi ta životinja reagirala u sukobu s drugom životinjom u borbi za hranom (drugu životinju biraju po svom izboru). Djeca će na manjim karticama naslikati tijek priče. To će im olakšati usmeno izlaganje tijeka priče. Priču će uz pomoć sličica (koje su postavljene iza scene) usmeno izreći pred drugim skupinama.

Djeca su u paru. Izrađuju lutke na štapiću. Pokušavaju dramatizirati – pokazati komunikacijski odnos između dviju životinja koje su se sukobile.

Završni dio

Nakon igrokaza svaki će par u skupini pojasniti iz kojega je razloga pokušala riješiti sukob baš na taj način. Ukoliko je neka skupina odlučila da će sukob riješiti na nasilan način, odgojitelj ih može upitati što misle na koji bi se prihvatljiviji način problem mogao riješiti. Isto tako odgojitelj može postavljati pitanja kojima bi naveo djecu na razmišljanje, te na taj način ostvario ciljeve ove radionice.

Pitanja:

Što vas je navelo da odaberete baš tu životinju za komunikaciju s „vašom“ životinjom?

Kako ste se osjećali kad je došlo do nesporazuma?

Jeste li mogli na neki drugi način riješiti nesporazum?

9. Aktivnosti koje slijede

- poticati na spremanje i uređenje sobe
- pripremiti se za daljnje dnevne aktivnosti

10. Sredstva i poticaji po centrima

10.1 Likovni centar

- izraditi lutku na štapiću
- oslikavati scenu za igrokaz

10.2 Stolno-manipulativni centar

- igra pronalaženja parnih slika s motivima životinja
- igra „Suprotne osobine“

10.3 Građevni centar

- „Izrađujemo nastambe za životinje“

10.4 Istraživačko-spoznajni centar

- upoznavanje s načinom izrade lutaka i scene
- načini kako lutki pridodati osobine
- izražavanje misli dramatizacijom

10.5 Glazbeni centar

- pokret rukom u ritmu
- glazbeno-pokretni ples uz prigodnu glazbu

10.6 Obiteljski centar

- primijeniti mirno rješavanje sukoba u odnosima u obitelji

6.2. Radionice za roditelje

a) Naziv radionice: Crtajmo zajedno!

Ciljevi:

- uvježbati rješavanje sukoba u paru suradnjom
- razvijati neverbalnu komunikaciju
- razlikovati poželjne od nepoželjnih oblika neverbalne komunikacije

Trajanje: 45 minuta

Materijal: papir, olovka

Tijek radionice:

Roditelje podijelimo u parove. Zadatak je da osoba broj 1 nacrtá nešto po želji, dok osoba broj 2 taj crtež ne smije vidjeti. Vrijeme za crtanje ograničimo na 5 minuta. Nakon što je crtež gotov, osoba br. 1 pantomimom pokušava objasniti osobi br. 2 što treba nacrtati, što znači da je međusobni razgovor isključen. Nakon što to završe, osoba br. 1 pokaže svoj crtež osobi br. 2 kako bi uvidjeli jesu li se uspjeli sporazumijeti neverbalnom komunikacijom.

Nakon toga slijede pitanja voditelja radionice kako bi zajedno došli do zaključka.

Pitanja mogu biti:

- Je li Vam bilo teško neverbalnom komunikacijom objasniti svom paru što treba nacrtati?
- Je li u kojem trenutku došlo do odluke da odustanete?
- Jeste li se u kojem trenutku sukobili? Ako da, zbog čega?

b) Naziv radionice: „Povuci-potegni“

Ciljevi:

- analizirati najčešće oblike nesporazuma
- naučiti postizati dogovor
- rješavati sukobe i probleme suradnjom, nenasilno
- pravilno koristiti verbalnu i neverbalnu komunikaciju u svakodnevnom životu

Trajanje: 35 minuta

Materijal: vrpca, kutija s kockicama

Tijek sata:

Na početku se roditelji podijele u parove. Svaki par zauzme svoje mjesto na kojem će odrađivati zadatak. Na stolu je postavljena vrpca i kockice za građenje. Vrpcom će si parovi međusobno zavezati ruke, s tim da vrpca povezuje po jednu ruku svake osobe u paru. U isto će vrijeme i jedna i druga osoba imati zadatak sagraditi od kockica što god im padne napamet, no kako će im ruke biti zavezane morat će se međusobno dogovarati tko će prvi posegnuti za kockicama, a tko drugi. Pobjednik je onaj koji prvi sagradi ono što je smislio.

Postavljaju se pitanja:

- Hoće li im predstavljati problem to što su im ruke zavezane?
- Jesu li se uspjeli sporazumno dogovoriti tko će u kojem trenutku uzeti kockice ili je svatko vukao na svoju stranu?
- Jeli u bilo kojem trenutku došlo do sukoba, ukoliko je, jesu li ga riješili na nenasilan način?
- Imaju li, nakon odrađenoga zadatka, bolju ideju kako se sukob mogao riješiti, ukoliko je došlo do njega?

c) Naziv radionice: „A kako se ti osjećaš?“

Ciljevi:

- poštivati i razumjeti osjećaje drugih
- izraziti svoje osjećaje i emocije
- pronaći rješenje problema na nenasilan način

Trajanje: 45 minuta

Materijal: olovke, papiri

Tijek radionice:

Na stolove postavimo olovke i papire, odnosno za svakoga roditelja po jednu olovku i 4 prazna papira. Uputimo sudionike da svatko zauzme svoje mjesto. Prvi je zadatak da svatko nacrtá lice koje je tužno, ljuto, sretno i bojažljivo. Nakon što nacrtaju određene emocije, voditelj priopći da će sami pročitati jednu priču.

Priča³:

"Kad se roditelji svađaju

Ana je čučala u svojoj sobi i držala ruke na ušima. Tata i mama opet su se svađali. Ani je strašno kad se njeni roditelji svađaju. Tada se osjeća nesigurnom i obuzima je strah. Katkada Ana misli da je ona kriva za svađu roditelja, katkad se boji da se tata i mama više nikada neće moći voljeti, a katkad joj je žao mame i boji se tatina povišenog glasa. (...)

Ana je opet pobjegla u svoju sobu i pokrila uši rukama. Ovaj je put sklopila i oči. Ne želi ništa ni vidjeti ni čuti, ne želi više uopće biti ovdje, najradije bi nestala. Anu su počele boljeti oči pa ih je polako otvorila.

Ugledala je stare sunčane naočale koje su joj roditelji kupili prošle godine kad su bili na moru na ljetovanju. Tada su se baš lijepo zabavljali. (...)

Te čarobne naočale pomogle su nam da konačno progledamo. Pokazale su nam da ne možemo uvijek znati što drugi ljudi doista osjećaju ako vidimo samo kako se ponašaju, što rade, što govore, a ne zavirimo u njihova srca. (...)"

³ Nove bajke koje pomažu djeci (Gerlinde Ortner) – Priče o svađi, strahu i nesigurnosti te ono što bi roditelji trebali znati o tome – za djecu od 6 do 10 godina. Isječak priče. Preuzeto s mrežne stranice: <https://www.psiholog-rijeka.com/psiholoske-teme/terapijske-price-za-djecu> (21.9.2017.)

Nakon pročitano g teksta roditelji međusobno razmjenjuju svoje osjećaje, nastoje uvidjeti jesu li se svi osjećali jednako tijekom čitanja priče. Nakon čega je zadatak osmisliti način rješavanja sukoba. Sudionici će na taj način iznijeti svoje mišljenje i pokušati osmisliti mirno rješavanje problema.

Radionicama pomažemo djeci i odraslima ukazati na važnost odgoja i obrazovanja za mir. Djeca se kroz aktivnosti snalaze i time promiču vještine kako bi u konačnici stekli socijalnu kompetenciju. Odraslima (roditeljima) je stalo do odgoja njihove djece. Uočavaju važnost mirnoga rješavanja sukoba. U tome su ponekad i oni nemoćni jer odgoj u obitelji ne podrazmijeva znanje, vještine i stavove o obiteljskome odgoju. Za to se pripremaju budući odgojitelji i učitelji, te ostali jelaćnici u odgojno-obrazovnim ustanovama. Radionicama, posebice onima u kojima će aktivno sudjelovati sa svojom djecom, usvajaju vrlo važne kompetencije za djelovanje u sklopu odgoja i obrazovanja za mir. Jedino na taj način možemo očekivati uspjeh u provođenju ovoga važnog područja odgoja i obrazovanja.

7. Zaključak

Pri samom spomenu pojma „sukob“ većina će nas promisliti na nešto negativno. Ovim radom pokušali smo dokazati da to i nije uvijek tako. Većina nas kroz život nastoji izbjeći sukobe, a razlog je taj što se bojimo da to neće najbolje završiti. Pojava sukoba, ali i njegovo rješavanje jest prilika da savladamo načine mirnoga rješavanja problema, a da pritom ne bude upotrebljena sila. Čovjek refleksno u situacijama kad nastane problem pristupa bez razmišljanja, te se to na kraju svede na nasilno rješavanje istog.

Odrasli trebaju biti primjer djeci, a kako bi im pokazali što je prihvatljivo, a što ne, prvo trebamo raditi na sebi. Na taj ćemo način biti kompetentni, naučiti dijete da zna kako pristupiti problemu na miran način.

Vrlo česte situacije u predškolskoj dobi, pri pojavi sukoba, jesu da djeca često krenu rješavati problem tučnjavom. Razlog tome može biti jer nisu naučeni mirno rješavati probleme. Upravo iz toga razloga dijete treba usmjeriti k mirnom rješavanju sukoba. Potaknuti ga na usvajanje znanja, razvijanje vještina i oblikovanje stavova o imirnome rješavanju sukoba. Ukoliko od najranije dobi dijete usmjeravamo takvom načinu, vrlo je vjerojatno da će se i kasnije kroz život lakše nositi sa problemnim situacijama, te prilikom pojave istih nastojati iz toga izvući pozitivno.

Važno je djetetu objasniti kako sukob nije nešto na što moraju gledati s dozom straha, već da je važno, ukoliko i dođe do toga, pristupiti mirno. Sasvim je normalno da se pri pojavi sukoba javlja strah, posebice ako je dijete bilo suočeno s nasilnim rješavanjem istih ili ukoliko je bilo zlostavljano. Stoga je od velike važnosti da dijete naučimo nenasilno rješavati sukobe.

8. Literatura

- AJDUKOVIĆ, M., PEČNIK, N. (2002.) *Nenasilno rješavanje sukoba*. Zagreb: Alineja.
- BILIĆ, V., BULJAN FLANDER, G., HRPKA, H. (2012.) *Nasilje nad djecom i među djecom*. Zagreb: Naklada Slap.
- DIKOVIĆ, M. (2009.) Provođenje odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo u osnovnim školama. U: Kadum, V. (ur.). *Zbornik radova s desetog međunarodog skupa Dani Mate Demarina*, Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Odjel za obrazovanje učitelja i odgojitelj, str. 153-168.
- DIKOVIĆ, M. (2010.) Odgoj i obrazovanje za građanstvo kao sastavnica zaštite ljudskih prava. *Tabula*. 8 (1). str. 112-123.
- DIKOVIĆ, M., TATKOVIĆ, S., LEGOVIĆ, M. (2016.) Stjecanje i razvijanje kompetencija odgojitelja u inicijalnom obrazovanju. U: N. Tatković, M. Radetić-Paić, I. Blažević (ur.). *Kompetencijski pristup kvaliteti ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja*. Medulin-Pula: DV Medulin, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli, str. 155-172.
- FALAMIĆ, M. (2008.) Vrtić kao poligon za učenje socijalnih vještina. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*. 14 (54). str. 12-16.
- FIELD, E. (2004.) *Živjeti bez nasilja – Kako pomoći djeci da izađu na kraj sa zadirkivanjem i nasiljem*. Zagreb: Naklada Kosinj.
- JANKOVIĆ, J. (2002.) *Sukob ili suradnja*. Zagreb: Alineja.
- MALEŠ, D., MILANOVIĆ, M., STRIČEVIĆ, I. (2003.) *Živjeti i učiti prava, Odgoj za ljudska prava u sustavu predškolskog odgoja*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu Istraživačko-obrazovni centar za ljudska prava i demokratsko građanstvo.
- MARKUŠ, M. (2010.) Socijalna kompetentnost – jedna od ključnih kompetencija. *Napredak: časopis za pedagoški teoriju i praksu*. 151 (3-4). str. 432-444.
- Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske (2014.) *Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje*. Dostupno na: <http://www.azoo.hr/images/strucni2015/Nacionalni-kurikulum-za-rani-i-predskolski-odgoj-i-obrazovanje.pdf> (17.7.2017.)

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske (2014.) *Program međupredmetnih i interdisciplinarnih sadržaja građanskog odgoja i obrazovanja od I. do IV. razreda osnovne škole*. Dostupno na:

http://www.azoo.hr/images/strucni2014/Graanski_odgoj-program-2014_08_104_2019.pdf (17.7.2017.)

MLINAREVIĆ, V., MARUŠIĆ, K. (2005.) Prava djeteta i njihovo oživotvorenje u sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja. *Život i škola*. 14 (2). str. 29-39.

MODRIĆ, N. (2013). Kompetencije odgojitelja za učinkovito upravljanje problemnim situacijama. *Napredak: časopis za pedagoški teoriju i praksu*. 154 (3). str. 427-450.

PEKO, A., JANKOVIĆ, J. (ur.) (2000.) *Neki putovi pedagoške podrške/Zajedno jači*. Osijek, Vukovar: NGO Proni.

SPAJIĆ-VRKAŠ, V., KUKOČ, M., BAŠIĆ, S. (2001.) *Obrazovanje za ljudska prava i demokraciju: interdisciplinarni rječnik*. Zagreb: Hrvatsko povjerenstvo za UNESCO.

SPAJIĆ-VRKAŠ, V., STRIČEVIĆ, I., MALEŠ, D., MATIJEVIĆ, M. (2004.) *Poučavati prava i slobode*. Zagreb: Istraživačko-obrazovni centar za ljudska prava i demokratsko građanstvo Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

TATKOVIĆ, N., DIKOVIĆ, M., TATKOVIĆ, S. (2016.) *Pedagoško-psihološki aspekti komunikacije*. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.

Mrežne stranice:

http://www.azoo.hr/images/strucni2014/Graanski_odgoj-program-2014_08_104_2019.pdf (13.7.2017.)

Sažetak

Odgoj i obrazovanje za mir u procesu socijalizacije djeteta važan je kao i ostali oblici pripreme za život. Iz razloga što se u pravom obliku ne može provesti u obiteljima, jedino su rješenje predškolske i ostale odgojno-obrazovne ustanove. Upravo je odgoj i obrazovanje za mir priprema za daljnji život pojedinca jer na taj način dijete od najranije dobi stječe socijalne kompetencije. Često se pojam „odgoj i obrazovanje za mir“ spominje i kao „odgoj i obrazovanje za nenasilno rješavanje sukoba, i „obrazovanje za nenasilje“.

U ovome radu opisuju se ljudska prava, dječja prava i odgoj i obrazovanje za ljudska prava kao temeljni pojmovi odgoja i obrazovanja za mir. Odgoj i obrazovanje za mir neophodno je provoditi u odgojno-obrazovnim ustanovama gdje će dijete na najbolji mogući način razvijati socijalne kompetencije, te na taj način biti pripremljen za daljnji život. Samim time postoje odgojno-obrazovni programi za mir koji se provode u školama, a koje možemo provoditi na sličan način i u predškolskim ustanovama. U radu je opisan pojam „socijalna kompetencija“ koji ima velik značaj u usmjeravanju djeteta k nenasilnom rješavanju sukoba. Jedino će socijalno kompetentan odgojitelj na adekvatan način pomoći djetetu razvijati socijalne vještine.

U nastavku rada nadovezujemo se i na nenasilno rješavanje sukoba. Kroz vježbu možemo djetetu olakšati da na sukob gleda kao na situaciju u kojoj se nastoji da i jedna i druga strana budu zadovoljne ishodom. Postoje razni primjeri rješavanja sukoba, a najlakše ih možemo usvojiti kroz radionice u kojima sudjeluju i djeca i roditelji. Stoga su na kraju ovoga rada ponuđene radionice kako bi se odgoj i obrazovanje za mir u predškolskoj ustanovi što bolje provodio i kako bi djeca bila što spremnija za ovo područje odgoja i obrazovanja u školi.

Ključni pojmovi: dječja prava, nenasilno rješavanje sukoba, odgoj i obrazovanje za ljudska prava, odgoj i obrazovanje za mir, socijalna kompetencija

Summary

Education for peace in the process of child socialization is as important as other forms of preparation for life. Since it cannot be implemented in its right form within the family unit, the only solution is its implementation in preschool and other educational institutions. Education for peace is the preparation for further stages of life of an individual; because that's the way a child acquires social competences from the earliest age. Often, the term "education for peace" is also referred to as "education for nonviolent conflict resolution" and "nonviolence education".

This paper describes human rights, children's rights and upbringing and education for human rights as the core concepts of education for peace. Education for peace must be implemented in educational institutions where the child can develop social competencies in the best possible way and prepare for further stages of life. Therefore, there are some educational programs for peace that are being implemented in schools, which can be implemented in a similar way in preschool institutions. The paper describes the concept of "social competence" that has great significance in guiding the child to nonviolent conflict resolution. Only a socially competent educator will adequately help children develop social skills.

In the continuation of our work, we delve into nonviolent conflict resolution. Throughout exercise, we can make it easier for the child to look at conflict as a situation in which both sides are satisfied with the outcome. There are different examples of conflict resolution and we can easily adopt them through workshops involving both children and parents. Therefore, at the end of this paper, we offer some workshops for a better implementation of education for peace in preschool institutions thus preparing children for this area of education in school.

Key terms: children's rights, nonviolent conflict resolution, education for human rights, education for peace, social competence